

Voverytė

Gera namie, kai visi šeimos nariai jau susirinkę po darbų, mokyklų ir darželių, kai bent jau vakaras tarp savo sienų žada būti ramus ir saugus, be rūpesčių. Didysis pasaulis kažkur nutolęs, nematomas, tik gaudžia iš savo sutemų kaip rimstantis žvėris.

Nurimę ir susitaikę sėdame vakarienės. Po jos galėsiu gulėti ant lovos ir žiūrėti į lubas. Man patinka taip vakarais – žiūrėti į lubas. Jos lygios ir švarios, ant jų nieko nėra parašyta, įsakyta, nurodyta, jos nieko nereikalauja, ant lubų nėra reklamos!, o virš jų – tik dangus. Akims merkiantis ten ir keliauju.

– Tėti, – staiga sako dukrelė, makaluodama šaukštu sriubą, – šiandien mokykloje...

Mane tarsi mėšlungis ištiko, lyg spazmai kokie, lyg drebulys perėjo kūnu... Vėl mokestis? Rinkliava? Vadovėliams? Pratybų sąsiuviniams? Klasės remontui? Vėl pinigai! Pinigai!

– Kas... mokykloje?... – išlemenau sunkiai, nudūręs žvilgsnį, pamiršęs savo dangų ir lubas.

– Šiandien mokykloje, – pasakoja dukrelė, – žiūriu per langą, o ten – takeliu bėga voverytė! Įsivaizduoji, tėti? Voverytė! Ar gali patikėti?

– Negaliu... Tikrai negaliu... – mano balsas vis dar silpnas, virpantis, bet dangus palengva jau grįžta į savo vietą. Ir verkti, ir juoktis norisi... – Voverytė...

Lenkiuosi prie dukrelės ir ją apkabinu. Ilgai laikau glėbyje.

– Voverytė, ar ne? Tokia ruda uodegytė?.. Baisiame mieste?..

– Taip, tėti. Bėga sau takeliu. Kaip smagu!

– Smagu. Net sunku pasakyti, kaip smagu, dukrele...

Žiūriu vakare į lubas, už jų, kaip sakiau, tik dangus, o mano
bekraujės lūpos be garso šnibžda:

– Voverytė takelyje... Voverytė ratelyje... Kaip bitutė žiede...

Kaip bitutė žiede...

Ir patyliukais kylu į dangų...

Vien tik zuikiai naktį

Gavau iš savo senos draugės Gertrūdos laišką. Gertrūda, sena draugė, rašė: „Biaurybės zuikiai apgreužė mano taip sunkiai augintas kreaušes. Dar tie brudai suėdė mano gražuolę slyvą, kur pavasarį gražai žydėjo. Dar obeles apkramtė. Matai kas čia pas mane dedasi dyvai kokie...“

Mano draugė – moteris dora, bet neraštinga. Nesuprantu, kaip čia atsitiko – kaip ji mokyklą baigė? Jeigu žmogus negeba taisyklingai suregzti sakinio, reiškia, jo mąstymas pakrikęs, todėl jis iškreiptai suvokia pasaulį. Bet tai netrukdo jam gyventi, net priešingai – jis kabinasi į gyvenimą be jokių skrupulų ir griebia iš jo viską, ką tik gali. Matyt, tarp teisingo mąstymo ir gyvenimo praktikos didelio ryšio nėra.

Kažkada padėdavau kaime Gertrūdai susidoroti su vaismedžiais, bet dabar mūsų keliai išsiskyrė. Zuikius matau tik sapnuose, Gertrūdą – irgi. Moja iš tolo balta kaip pusnis skepetaite, kažką šaukia, bet aš nieko negirdžiu. Bala nematė.

Pagalvoju kartais – o juk Gertrūdos medžius kiškiams graužti leido Dievas ir Gamta! Kodėl tie medžiai turėjo būti tik jos? Juk yra Dievas! Ko tada skystis?

Pasiilgau gimtojo kaimo...Vis mąstau apie tuos Gertrūdos medžius ir apie zuikius.

Koks visgi paslaptingas pasaulio sutvarkymas! Žmogus įsivaizduoja esąs savo veiklos autorius, bet nė nenumano, kad aukštesniajame lygmenyje visi žemiškieji žmogaus veiksmai ir visas žemiškasis jo laikas yra jau įvykęs, ir kad viskas atsitinka taip, kaip ir turi būti.

Antai Gertrūda sodina savo medžius galvodama tik apie save, apie naudą, malonumus, ir nė nenučiuokia, kad ji tik vykdo dieviškąjį planą... Paskatinta neva savo pačios noro sodina medžius tarsi sau, bet iš tikrųjų – zuikiams, kurie, paklusę gamtos liepimui, ateina vieną gražią naktį ir juos nugraužia. Nes tai juk įvyko, ir todėl tai yra tiesa, būtinybė ir dėsnis. Žmogui tai pamoka, kad reikia susitaikyti su pasauliu, o ne keisti jį pagal savo planą. Juk savo žmogiškaisiais norais bei įnoriais mes tik slepiamės nuo kosminės tvarkos, kurioje jokių mūsų norų nėra...

Įsivaizduokime, štai ta išsipildymo naktis. Nuščiuvę Gertrūdos medžiai, sode nebylūs zuikių šešėliai, jų akyse atsispindi kosminė tamsa ir akla valia gyventi. Jų akyse nėra jokios prasmės, kuri buvo užmanyta Gertrūdos galvoje, jų akyse tiesiog tuštuma ir begalybė. Zuikiui tas pats, ką graužti – sunkiai augintas kriaušes ar gražuolę slyvą, jie paklūsta tik Kūrėjo valiai: būtinai graužti tai, kas yra graužiama. Tos raudonos zuikio akys – jos mato tik tai, ką joms liepta matyti, ir mes su savo norais jų tamsioje gelmėje niekaip neatspindime.

Zuikių likimas išsipildo ir tuomet, kai juos kas nors valgo: zuikiams patinka būti valgomiems be jokios prasmės ir tikslo, o mes kaip tik tą kartais ir darome. Juk zuikių valgymas nėra žmogiškojo gyvenimo prasmė. Bet jei taip atsitinka, tai tampa tiesa, ir zuikiai su tuo susitaiko.

Zuikiai yra rūstūs ir teisingi, jie girdi Kūrėjo balsą ir vykdo jo planą. Vykdo negalvodami, vykdo nesustodami. Dar ir dauginasi pakeičiant. Tai irgi teisinga.

Gertrūda irgi vykdo Kūrėjo planą, bet vykdo savaip, kitaip – galvodama klaidingai, neva ji yra veiksmų sumanytoja ir turi neva prasmingų tikslų. Tai žmogiškojo nuopuolio būseną, žmogaus atsisiskyrimas nuo visumos, buvimas tik sau pačiam. Bet dieviškajame plane tai neįmanoma, žmogiškųjų tikslų išsigalvojimas yra apgaulė, rodanti puolusio proto ribotumą ir Kūrėjo valios išdavystę. Juk aiškiai pasakyta, tebūnie Tavo, o ne mano valia. Kai žmogus to nesupranta, ateina zuikiai ir viską ištaiso. Bet nuodėmingas ir pasikėlęs žmogus vis tiek nieko nenučiuokia, jis galvoja, kad medžiai auga tik jam vienam, kad tai tik jo puikybės dalis...

Ir štai išaušta rytas, ir Gertrūda keikiasi ir aimanuoja, ji sako: Kodėl jie atėjo į mano sodą, o ne pas kaimyno obelis! Naivūs klausimai ir nepagrįsti kaltinimai zuikiams ir priekaištai jų Kūrėjui! Kai reikės, kai išmuš valanda, jie ateis ir pas kaimyno obelis. Bet jei reikės, Kūrėjas nušvies kaimyno protą ir jis apsiraišios savo obelis, apsaugos jas nuo zuikių rūstybės ir galvos: koks aš protingas, o antai mano kaimynė su savo medžiais – nelabai... Tačiau bet koks žmogaus galvojimas nuo savęs bus apgaulingas, netikras, nes viskas jau sugalvota laiko pradžioje ir viskas laike ne tik vyksta, bet jau yra ir įvykę. Ir zuikiai su savo antžmogiška sąmone yra likimo išsipildymas, pasaulinio plano dalis...

Taigi Gertrūda aimanuoja, bet nė nenučiuokia, kad buvo didingo kosminio įvykio dalyvė ir dieviškojo veiksmo instrumentas. Kaip ir tie medžiai, kaip ir tie zuikiai – visi jie atsitiko viename įvykyje. Tiesiog tai išsipildė, toks ir yra mūsų kosminis buvimas, tokia mūsų lemtis – nežinoti, nei kam mes esame, nei kam mes visa tai darome. Vien tik zuikiai naktyje – štai kas yra tyli ir nesuvokiama būtis tiesa!..

Į zuikį reikia pažiūrėti kaip į nematomą dievą, kuris mus stebi iš už anapus kalvos, ir jau ateina, jau ateina pas mus...

Pragaras šalia mūsų

Dideli dalykai kartais nėra tokie tolimi. Geriu kavą Pilies gatvėje. Saulėtas, šiltas pavasario rytas. Netoliese – Gedimino kalnas, architektūros ir gamtos puošmena, skirta mano ir panašių j mane malonumui. Aplinkui juda turistai, jiems čia irgi gera. Kartais jie man primena buožgalvių telkinius šiltoje kūdroje. Mirguliuoja, skuba, kažko ieško. Neramūs ir tušti, tačiau savai mieli. Jie man nesuvokiami, svetimi, kartais sunku įsivaizduoti, kad jie taip pat sąmoningi žmonės. Kažką tarsi kalba, ulba čiulba, rodo pirštais, fotografuoja. Tačiau man – ramiai sėdinčiam prie Pilies gatvės staliuko – jie yra tik mano pasaulėvaizdžio dalis. Kažkas turi aplinkui judėti, kad pajusčiau savosios ramybės palaimą.

Vaikystėje buožgalvius kažkodėl vadindavome varložgalviais.

Mano marškiniai nauji, lengva striukė taip pat nauja, kaip ir odinė rankinė piniginei, teisėms ir visam kitam savimi pasitikinčio asmens inventoriui. Kartu ir atjaunėjęs, tarsi ką tik užgimęs šiame nuostabiame pasaulyje. Mano dvasioje lengva ir giedra, o tas kavos puodukas ant gatvės staliuko – šiaip tai tik pinigų švaistymas – taip pat dėl geros nuotaikos pertekliaus. Kavos galėjau atsigerti ir namuose. Vaikystėje mes visi į kavines ir restoranus žiūrėdavome iš tolo. Tose vietose tūnodavo blogi žmonės, kažkaip prasimanantys pinigų savo tuštybei tenkinti. Tačiau ten buvo nutriušęs provincijos miestelis, sovietmečio letargas, ten niekas gyvo užsieniečio nebu-

vo matęs, o čia – didingas ir gražus Vilnius, kuriame užsieniečiai dauginasi ne dienomis, o valandomis.

Padavėjai ir mane kartais palaiko tokiu ne šio krašto buožgalviu, kreipiasi į mane angliškai, pagarbiai tūpčioja, lankstosi. Koks nusivylimas atsispindi jų akyse, kai atsakau jiems gražia lietuviška kalba. Matyt, kumečių padermė. Gal po kokio šimto metų čia jau niekas lietuviškai nebekalbės.

Su metais vis labiau suprantu, jog gera savijauta priklauso ne nuo gerų daiktų, bet tik nuo gero oro. O kai nuotaika tokia pakili, aplinkui pamatai daug visokių prasmių, nors iš tikrųjų jų ten nėra. Labai gerai įsižiūrėjęs į kokią nors prasmę, joje pamatai gryną beprasmybę, o už kampo tavęs, kaip sakoma, laukia absurdas.

Čia už kampo – skersgatvis, o tame skersgatvyje stūkso vargana elgeta – keista neaiškios lyties ir nenusipėjamo amžiaus būtybė. Lazda atremta į sieną, vargeta taip pat ramstosi, kad nenugriūtų. Įsirėmusi į žemę žvilgsniu, matyt, neturi jėgų pakelti galvos. Juodame veide – ilgų girtuoklyščių antspaudas, šita žmogysta visa apnuodyta, tarsi kokiu rašalu užpildyta.

Mėginu įsivaizduoti dvasios siaubą, kančią, fizinį ir sielos skausmą. O jei dabar ten stovėčiau aš? Kodėl sėdžiu čia, o ta žmogysta stovi ten? Bet yra, kaip yra. Aš – čia, o ji ten...

Vargeta su savo kančia egzistuoja anapus manęs, net anapus gatvės: ta nelaiminga dvasia plevena kosminėse tolybėse, o gal kokioje bedugnėje, kur visų mūsų pradžia ir pabaiga. Visgi yra kažkas tokio, kas jungia net pačius tolimiausius pasaulius.

Tačiau geriau apie tai per daug negalvoti, kad neatsidurtum anksčiau laiko, kur nereikia. Į viską reikia žiūrėti ramiai, pasikliauti socialiniais bendravimo standartais. Juk tokią būtybę beveik galiu niekinti – esu nepalyginamai už ją pranašesnis, – tik kažkas viduje neleidžia. Kirba ten kažkokia tamsi uodegėlė, tarsi varložgalvio.

Staiga tas patamsių gaivalas pasirodo grėsmingai artimas, tarsi išnyra iš vidaus lyg atminties juoda banga. Lyg gulėčiau tamsią naktį prie ežerėlio Vilniaus apylinkėse, vienas mano šonas apneštas pelenais. Mat guliu pusiau įkritęs į dar šiltą laužavietę, šalia manęs sėdomis stūkso, gal miega, kažkoks nelaimės bendras. Rėplioju ten, kur jaučiu drėgmę. Rankomis praskiriu ežerėlio pakrantės žalėsčius, visokius maurus, ir godžiai siurbiau pradvissusį vandenį. Prakeikti varložgalviai! – šnypščiu sukepusiomis lūpomis ir niekaip negaliu numalšinti žiauraus troškulio. Draugas manęs negirdi. Sėdi nebylus, susigūžęs, jį užgriuvusi visa nakties tamsa. Danguje nesimato žvaigždžių. O gal aš nematau – sunku pakelti galvą.

O dieną pasaulis didelis ir baltas, bet visi jame gyvenantys – absoliučiai svetimi. Jie išdeginti saulės, atrodo tušti lyg popieriniai. Žmonės šiame baltame pasaulyje juda inertiskai, be jokio skausmo, be prasmės ir tikslo. Aš čia irgi neturiu prasmės ir tikslo, tačiau vienintelis tai suvokiu – be galo aiškiai – ir tai kelia man didelį siaubą. Bijau pažiūrėti į šaligatvio plyteles, bijau medžių, visų daiktų, nes jie gali užmušti. Aplinkui tvyro negailestinga, nežmogiška begalybė. Ji vienu metu ir juoda, ir tviskanti kaip balčiausia ugnis.

Et in Arcadia ego sunt...*

Vėl atsipeikėju Pilies gatvėje, prie to paties kavos puodelio. Čia viskas gražu. Aš nieko nebijau, sakau sau žiūrėdamas į žmones ir daiktus. Bet pragaras visai šalia, aš vis dar galiu jame prasmegti.

Reikėtų įveikti pasibjaurėjimą ir duoti tam vargetai iš skersgatvio kokį litą. Stovi ten jau visai prie savo pragaro vartų, netekęs žmogiškų bruožų, nedrįsdamas nei išeiti iš gyvenimo, nei sugrįžti.

Pasižiūriu į skersgatvį – kurgi tas nelaimės šešėlis užgesusiomis žvaigždėmis vietoj akių? Šalia vargetos jau bestovįs dar vienas toks,

* Ir aš gyvenau Arkadijoje (lot.).

taip pat pajuodęs ir apšepęs. Tada paaiškėja, kad pirmoji būtybė yra moteris, jai ant veido nematyti jokių šerių. Tuo jie abudu ir skiriasi. Kaip anksčiau nesusiprotėjau?

Nudūrusi žvilgsnį žemyn, nugara įsiremusi sienos, ta moteris nejuda. Vienoje rankoje rūksta cigaretė, kitoje – vienkartinis kavos puodelis. Matyt, atnešė tas antras, gal jos vyras ar šiaip koks gatvės sugyventinis. Jie ten ir stovėjo kaip du vieniši paminklai: kažkur jau esu matęs tokius liūdesio monumentus.

Užsidariusi savo pasaulyje pora nieko nematė, nesidairė, judri turistų minia jiems tarsi neegzistavo. Suprantama, juk tie laimingieji – labai laikini, net rytoj jų čia nebebus, o ta pora – sustingusi kaip pati laiko ašis. Nejudantys, nes visiškai be ateities. Atsirėmę tik vienas į kitą ir žvilgsniais į žemę. Žvilgsnį su tokia našta pakelti aukštyn – be galo sunku.

Tada pagalvojau, kad tokia jų draugystė, toks bendrumas siekia gal net pasaulio dugną. Jų santykis daug tikresnis nei laimingųjų žmonių ryšiai. Mes juk susiję tik todėl, kad laimingi, pasisekė. Mes jungiamės paviršiais, o tie du – iš esmės.

Jeigu patektum į tokį pragarą ir sugebėtum iš jo ištrūkti – kaip tada viskas atrodytų? Mirti ir prisikelti – gal tai vienintelė nemirtinumo ir išganymo galimybė mums, mirtingiesiems, kurie niekada nebuvo šventi, bet gyvename taip, tarsi visas pasaulis būtų sukurtas mūsų gyvenimo šventei.

Viskas prasideda jaunystėje – nuo begalinio laimės troškimo. Ir kartais baigiasi taip – baisiu troškuliu, kai tave troškina taip žiauriai, kad net pažaliavę kūdros vandenys neatrodo bjaurūs.

Kai pernelyg trokšti būti laimingas, gali patekti į pragarą. O jei iš ten pasiseks ištrūkti, atsipeikėjęs galbūt suvoksi, kad štai iš tikrųjų gyveni.

Bandau šito nepamiršti.